

DE
VRIENDEN VAN DE PLANTENTUIN

GENT

Driemaandelijks tijdschrift
23° jaargang - nr. 1 - maart 2004
ISSN 0777 - 8821

Bestuur 2004

Voorzitter

Paul Goetghebeur
Ledeganckstraat 35
9000 Gent

tel. 09-264 5055

fax 09-2645334

Paul.Goetghebeur@UGent.be

Leden ex officio

Prof. Dr. Paul Goetghebeur
Directeur, Plantentuin

Ing. Chantal Dugardin

Hortulana, Plantentuin

Ledeganckstraat 35, 9000 Gent
tel. 09-264 5073

Secretaris

Ferdinand Cobbaut
Willy Maststraat 51
9032 Wondelgem

tel. 0497-848882

PUM&fax 09-2564770

Ferdinand.Cobbaut@advalvas.be

Penningmeester

Léonard Cobbaut
Willy Maststraat 51
9032 Wondelgem

Leden

Harald Evrard, 9050 Gentbrugge

Cyrella Gillis, 9940 Evergem

Henk Leysele, 9000 Gent

Hilde Mortier, 9051 Sint - Denijs - Westrem

Karel Reusens, 9051 Sint - Denijs - Westrem

Hilde Van Crombrugge, 9820 Merelbeke

Marie - Thérèse Van den Hove, 9820 Merelbeke

Em. Prof. P. Van der Veken, 9052 Zwijnaarde

Website

http://users.belgacom.net/vrienden_plantentuin_gent (Vrienden)

<http://www.plantentuin-gent.be> (Plantentuin)

Juninummer: teksten ten laatste op 1 juni 2004 bij de redacteur

Titelplaat: *Clerodendrum cephalanthum*, Verdcourt 1992, Verbenaceae,
Flora of Tropical East Africa

DE VRIENDEN VAN DE PLANTENTUIN GENT

Driemaandelijks tijdschrift
23° jaargang— nr. 1
Maart 2004
ISSN 0777—8821

Inhoud

Redactioneel	p. 2
Agenda 2004	p. 3
Lentebeurs 2004	p. 4
Leupegem	p. 5
Fietstochtje: bijen en tuinen	p. 6
Daguitstap: rozencultuur van de wereld en een rots als wereld cultureel erfgoed	p. 8
Maken van plantenkorfjes voor epifytische Orchideeën	p. 10
Systematiek Tweezaadlobbigen (Dicotylen) & Systematiek Eenzaadlobbigen (Monocotylen) (deel 2)	p. 11
Lentekriebels... ook voor paddestoelen	p. 27
Ontmoetingen met gele bloemen	p. 28
Kansenboom (2)	p. 30
Verjongingsoperatie: L.Havik	p. 39
Lidgeld 2004	p. 43
Colofon	p. 44

Redactioneel

Beste lezer,

Wanneer u dit "boekje" in handen krijgt, dan is de lente in zicht en wellicht zelfs voelbaar aanwezig, doorbrekend, uitbarstend, adembenemend !

Daarom, dit is een tijd voor vernieuwing, en meer concreet, een tijd voor een nieuwe invulling van het Arboretum in onze Plantentuin. In de loop van de voorbije herfst en winter zijn enkele grote en veel kleine bomen geveld, meer bepaald bomen waarvan ofwel 1) de origine niet bekend was, of 2) die onder de vorm van een cultivar aanwezig waren, of 3) die op een of ander wijze niet passen in de beleidsvisie voor de Plantentuin.

Het resultaat was een winters slagveld !

Ook wij waren aangeslagen, door het verdwijnen van de "aansprekpunten", en van de ceders, en van de bonte eik, en van de kunstzinnig gestreepte esdoorn, en van de scheve tranendennen.

Maar nu blijkt meteen én overduidelijk dat deze opruiming een uitstekende kans biedt aan verfrissende ideeën, aan een vernieuwde invulling en omvorming van het "bos" tot een functionerend arboretum, met een voorlopig nog dynamische samenstelling : verplantingen van de kleine struiken en jonge bomen zullen wellicht onvermijdelijk blijken ...

De nieuwe aanplant oogt veelbelovend, als wandelaar voel je de kracht die uit deze jonge bomen en struiken vloeit. Dit wordt zéér mooi !

Op 18 april houden we onze Lentebeurs, die we nu al kunnen zien als een mooie & jonge traditie, die dus met de nodige aandacht in ere moet worden gehouden. In dit nummer is meer informatie over deze happening opgenomen, en ook op onze website kan u veel meer details vernemen. Een natje en een droogje, iets over "families", de Vlaamse Houtdraaiers, een bescheiden ruilbeurs waar planten worden geruild of aan een vriendenprijsje worden aangeboden : biodiversiteit !

Sinds begin februari wordt in de Plantentuin een lessenreeks georganiseerd voor de opleiding van een nieuwe generatie plantentuingsleden. Een kleine twintig enthousiaste deelnemers lopen zich warm om binnenkort toe te treden tot de bijzonder exclusieve club van gidsen van de Plantentuin van de Universiteit Gent. Welkom !

Paul Goetghebeur

AGENDA 2004

4 april	10u00	Gratis rondleiding in de Plantentuin
18 april	10-18 u	Lentebeurs (zie p. 4)
1 mei	13u15	Wandeling in Leupegem (zie p. 5)
1-2 mei		Lentekriebels... ook voor paddestoelen (zie p. 27)
2 mei	10u00	Gratis rondleiding in de Plantentuin: historiek van de verjongde Plantentuin
8-9 mei	7u00	Tweedaagse: Parijs, botanisch en cultureel
15 mei	9u30	Fietswandeling: bijen en tuinen (zie p. 6)
6 juni	10u00	Gratis rondleiding in de Plantentuin
	10-12 u	Maken van korfjes voor epifytische orchideeën (zie p. 10)
	12u00	Barbecue
12 juni	9u00	Bezoek aan rozentuin Coloma en Kasteel van Attre (zie p. 8)
4 juli	10u00	Gratis rondleiding in de Plantentuin
10 juli	10u00	Determineren van planten en aanleggen van een herbarium
Gentse Feesten: gratis rondleidingen in de Plantentuin		
18 juli	14u30	De groenblijvende tuin: R. Laureyns
19 juli	14u30	Algemene rondleiding
20 juli	14u30	Flora uit het land van de Bijbel: C. De Parmentier
21 juli	14u30	Verrassingswandeling: P. Goetghebeur
22 juli	14u30	Proeverij van planten uit de Bijbel: H. Mortier
23 juli	14u30	Japanse flora: R. Laureyns
24 juli	14u30	Flora voor alledaags gebruik: C. De Parmentier
	21u	Nocturne
25 juli	14u30	Algemene rondleiding
	21u	Nocturne
1 augustus	10u00	Gratis rondleiding in de Plantentuin
28 augustus		Avondwandeling in Gent
5 september	10u00	Gratis rondleiding in de Plantentuin
18 september		Bezoek aan de IJzermonding
3 oktober	10u00	Gratis rondleiding in de Plantentuin
7 november	10u00	Gratis rondleiding in de Plantentuin
16 november	19u00	Cursus Kerstversiering bij een Meester Bloemenbinder
11 december	14u30	Algemene Vergadering

Lentebeurs 2004

Op zondag 19 april zet de Plantentuin van de Universiteit Gent haar deuren heel de dag open (10-18 u), met enkele activiteiten :

- Tentoonstelling van **lentebloeiers**, bijeengebracht in het Palmarium, en verspreid in de tuin zelf.

- **Erfgoeddag**, met als thema " 't Zit in de **familie** ", en dit thema wordt hier ingevuld met een tentoonstelling "Zo vader, zo zoon". "It runs in the family" is een Engels spreekwoord dat aangeeft dat talenten en gebreken vaak familiegebonden zijn. En ook plantenfamilies kenmerken zich door een aantal gemeenschappelijke trekjes. Deze gelegenheidstentoonstelling toont de bijzondere kenmerken en sommige eigenaardigheden van enkele gekende en minder gekende families.

- Beeldig gesneden : de **Vlaamse Gilde van Houtdraaiers** houdt een van onze oudste ambachten in ere, het vervaardigen van allerlei voorwerpen in hout. Wie houtdraaiers aan het werk wil zien, of wie houten (sier)voorwerpen wil bewonderen kan hiervoor terecht in het Palmarium. Voor het draaien worden diverse houtsoorten gebruikt die bij de recente heraanleg van het arboretum beschikbaar zijn gekomen.

- De Plantentuin zelf, en enkele leden van de "Vrienden van de Plantentuin Gent" bieden een kleine selectie van **bijzondere planten** in ruil, of te koop aan een vriendenprijsje.

- De "Vrienden van de Plantentuin Gent" verzorgen eveneens een bescheiden cafetaria, waar u aan een vriendenprijs een natje en een droogje kan bekomen.

De toegang is gratis !

Even verderop, op het grote plein tussen SMAK en MSK wordt op diezelfde zondag een grote kunstboekenmarkt georganiseerd: **een aanrader!**

Het geheim van een mooi Schots grasperk?
Inzaaien ... en dan zeven eeuwen laten regenen!

Leupegem

Gillis Cyrilla
Asschout 2, 9940 Evergem

Deze wandeling is een echte lenteklassieker, die reeds een ontelbaar jaren op **1 mei** doorgaat.

Op deze feestdag zijn de weergoden meestal van goede luim en schijnt een heerlijk lentezonnetje, maar het kan natuurlijk ook anders en net als vorig jaar behoren onweer en voorjaarsbuien tot de mogelijkheid, ze schrikken ons niet af, ze zijn alleen een aansporing om tijdelijk wat vlugger door te stappen.

Vanuit Leupegem en de vallei van de Markebeek klimt de wandeling een helling op. Om wat op adem te komen kijken we al een eerste maal achterom en bij helder weer hebben we een prachtig zicht op de heuvels.

We treuzelen in een eeuwenoude holle weg, een landschapselement in reliëfrijke gebieden, waar we de paarse schubwortel in al zijn geurigheid bewonderen, een woordje uitleg “ter plaatse” is zeker op zijn plaats.

Hellingen op leembodem laten ook nog andere fenomenen ontstaan zoals grondverschuivingen, ze kunnen spectaculair zijn; we krijgen een voorbeeld op onze wandeling.

Er wachten ons schitterende vergezichten, we passeren één van de vele kappelletjes die nog steeds in het landschap aanwezig zijn, van de bekende bedevaartplaats Onze-Lieve-Vrouw van Kerselare.

Bij het bereiken van het Hekkenbrugbos, staan we perplex bij de rijke ondergroei van voorjaarsbloeiërs, zoals kruisbladwalstro, gevlekt longkruid, boshyacint, bosanemonen, reuzenpaardestaart, voorjaarsganzerik en vele andere. Even stil zijn, en dan onze oren wijddopen, en luisteren naar de zoetgevooisde klanken van onze gevederde vrienden de vogels.

Bij de nog lustig draaiende watermolen spieden we (stil zijnde) of we de Gele kwikstaart te zien krijgen, het is hier zijn uitverkoren biotoop en misschien hebben we weer eens geluk! De donkere ooievaarsbek laat zeker haar prachtige bloei bewonderen en zoals elk jaar zoeken we in het kleefkruid naar een prachtige kever, de reuzengoudhaan ofte ook wel bloedspuwer genoemd, waarom??? Wel dat verneem je ter plaatse!

De aanwezige gidsen heten u van harte welkom op deze boeiende wandeling.
Voorzie : aangepaste kledij en vooral goed en stevig schoeisel, eventueel

laarzen, de wandeling kan op bepaalde plaatsen modderig zijn (bronnengebied).

Een straffe adem en goeie benen zijn ook goed dienstig.

Praktisch

Wandeling op zaterdag 1 mei 2004

Samenkomst om 13.15 u. aan de ingang van de Plantentuin of: om 14 uur te Leupegem

De wandeling start op het De Sompelplein te Leupegem (het plein bij het ex-stationsgebouw).

Tot dan?

Fietstochtje : bijen en tuinen

Zaterdag 15 mei

Hilde Mortier – Karel Reusens

Naast de hoge gebouwen van het Sterrecomplex van de Universiteit Gent bevinden zich de nederige houten lokalen van het Informatiecentrum voor Bijenteelt. Wij worden daar verwacht om alles te vernemen en te zien over bijen. In de meimaand hebben de bijen reeds de lentehoning binnengehaald. De fruitbomen zijn uitgebloeid en voor bijen is de lente voorbij.

We kunnen hier bijenvolken in werking zien; de bijen van deze stand zijn zachtaardig. Er wordt ook aan wetenschappelijk onderzoek gedaan. Bijen houden is niet meer vanzelfsprekend. Er zijn mijten die de bijen bedreigen. Ook zijn er ziekten die plots hun intrede doen. De bijenweiden zijn op vele plaatsen door monoculturen te eenzijdig en soms zelfs schadelijk voor de bijen.

In het Centrum is er ook een gebouwtje waarvan de muren andere insecten en andere bijensoorten kunnen huisvesten.

We komen alles te weten over het oogsten van raathoning, honing, stuifmeel, koninginnebrij en propolis.

Voor mensen met een ruimere interesse een unieke kans om de boeiende bijenwereld te verkennen.

Rond 12 uur worden we verwacht in De Moester, Putstraat in Zwijnaarde. Daar zullen we genieten van een ‘pasta met oesterzwammen’: om handen en vingers af te likken. We kunnen ook even de tuin/boerderij van De Moester bezoeken en krijgen meer uitleg over de kweek van oesterzwammen.

Het namiddagprogramma wordt gevuld met tuinbezoek.

Eerst blijven we in Zwijnaarde en fietsen we naar Bic, een van onze leden. Ze heeft een tuin met prachtige borders. Er is een kleine vijver, die op natuurlijke wijze onderhouden wordt. We genieten ook van het vergezicht.

Vandaar rijden we naar het stadstuintje van Eric en Gilberte, een van onze gidsen.

Een stadstuintje met altijd zon maar ook schaduwplekken, omsloten maar met veel open lucht.

Een tuintje dat meegroeide met de bewoners: 40 jaar geleden een omhaagde speeltuin voor de kinderen, daarna een bomenrand met bloemperk en nu een beheersbare aanplant met gemakkelijke overlevers.

Het zicht op de omringende huizen is beperkt door snoei- en plooiwerk. Een tuin voor gepensioneerden, een bezigheidstherapie en een ontmoetingsplaats.

We eindigen bij een tuin in de omgeving van de Albertbrug. De tuin is voor deze omgeving behoorlijk groot en bestaat uit drie onderscheiden delen. Eén deeltje is gevat tussen gesnoeide hagen en is zichtbaar van op een verhoogd terras. Een blauwe regen bekleedt de gevel.

We lopen door een oude boomgaard waar klimrozen en Clematissen de bomen een bijkomend leven geven. Achteraan ligt een Engelse tuin met vijver. De natuur mag hier haar gang gaan.

Deze mature tuin, aangelegd omstreeks 1935, wordt door de huidige eigenares, met de hulp van een tuinman, met liefde onderhouden.

Praktisch:

We vertrekken met de fiets aan de Plantentuin op zaterdag 15 mei om 9u30 en zijn er terug omstreeks 18 uur. We zullen dan een goede 15 kilometer gereden hebben.

Inschrijven is noodzakelijk en kan tot 1 mei door overschrijving van 10 euro (niet-leden 11 euro) per deelnemer op rekening 001-1192154-03 van de Vrienden van de Plantentuin met vermelding "fietstocht" en de naam van de deelnemers. Gratis inschrijven voor jongeren onder de 15 jaar.

In de prijs zijn de bezoeken en het middagmaal met drank (water) begrepen.

Deze activiteit is bedoeld als fietstocht maar, ruimdenkend als we zijn, worden ook andere voertuigen gedoogd (liefst samenrijdend)..

Daguitstap : Rozencultuur van de wereld en een rots als wereld cultureel erfgoed

Zaterdag 12 juni 2004

Hilde Mortier en Karel Reusens

Wie van rozen houdt moet de **Rozentuin Coloma van Sint-Pieters-Leeuw** bezoeken.

Deze rozentuin heeft de ambitie uit te groeien tot een van de belangrijkste in zijn soort. De verwezenlijking van die doelstelling komt steeds dichterbij.

Met zijn 3.000 rozenvariëteiten op 30.000 struiken bloeien er van juni tot oktober elke dag gemiddeld ten minste 200.000 bloemen.

De rozentuin is een etalage waarin het beste van onze eigen rozencultuur wordt getoond, maar waarin evenveel aandacht gaat naar het beste van andere landen.

De rozentuin bestaat eigenlijk uit vier tuinen.

In de eerste (1995) staan witte en rode rozen in een geometrisch patroon, een verwijzing naar de rijke geschiedenis van de tuin.

In de tweede (1996) groeien en bloeien vooral rozen van Vlaamse verdelers, stuk voor stuk prijswinnaars. Het orgelpunt is een reusachtige rozenkoepel.

Een ereplaats kreeg Louis Lens, wereldberoemd om zijn pionierswerk met botanische rozen.

De derde tuin (2000) is een levend geschiedenisboek. Hier groeien rozen van vóór 1950, maar veel exemplaren dateren van eeuwen vroeger. Men krijgt een chronologisch overzicht van de rozen-geschiedenis sinds de Oudheid.

De vierde en grootste tuin (eveneens 2000) is de internationale rozentuin met rozen uit de landen van de Europese Unie, Oost-Europa, het Midden-Oosten, Noord-Amerika, Australië en Nieuw-Zeeland. Enkel de toprozen werden geplant, laureaten van belangrijke wedstrijden.

Deze tuin is aangelegd in landschapstijl en opgedeeld in nationale afdelingen en in tuinen waar rozen uit geografisch bij elkaar aansluitende landen zijn samengebracht.

Buiten de rozentuin bloeien in Coloma nog rozen in een boomgaard die bij het park aansluit. Daar omhelzen 125 variëteiten klimrozen de stammen van de fruitbomen. Zo komt er meer kleur in de boomgaard en vandalen en fruitdieven houden niet van de stekels. De rozentuin, het park en de boomgaard zijn eigendom van het Vlaamse Gewest. We zijn er bijgevolg thuis.

Na dit bezoek blijven we in de ban van de rozen, want het menu in het **restaurant** luidt:

Romig soepje met rozenblaadjes; Waterzooi van kipfilet met prei en wortel, krielaardappelen en rozenchips; Rozenroomijs met slagroom. Dit alles met een glas water en een glas wijn.

Nu we er weer tegen kunnen laten we ons voeren naar het **Kasteel van Attre** in Henegouwen. We kozen het omwille van twee bijzonderheden.

Het kasteel werd in het midden van de 18de eeuw gebouwd op de grondvesten van een middeleeuwse burcht: het verblijf van de voorvaderen van de huidige bewoners sinds 1520. De interieurversiering, waar dertig jaar aan gewerkt werd, was tegen het einde van de 18de eeuw afgewerkt.

Mede door het feit dat het kasteel steeds in de familie bleef is het kasteel van Attre het enige in België waar het 18de eeuwse meubilair nog origineel is. Zelfs zijn er nog origineel behang en gordijnen. We krijgen in het kasteel een rondleiding door een Nederlandstalige gids.

In het park gaan we op ontdekking naar een kleine buitensporigheid, eveneens daterend van het einde van de 18de eeuw.

Een kunstmatige rotsruïne werd er opgetrokken ter ere van Aarts-hertogin Maria-Christina, dochter van Maria-Theresia van Oostenrijk.

Ter ere van Hare Hoogheid werden tussen 1781 en 1788 rotsblokken “waarvan meerdere meer dan vijftwintigduizend pond wegen, over een afstand van een mijl gesleept door 18 paarden”. Ze werden vakkundig op elkaar gestapeld zonder gebruik te maken

van mortel, maar het rotsmassief weerstond aan de erosie en aan de krachtige inwerking van boomwortels.

In de rots zijn gangen en kamers en men kon te paard tot op de derde verdieping. De kostprijs van de kleine buitensporigheid was hoger dan de kost van de ruwbouw van het kasteel.

De rots, enige van die omvang in Europa, is omwille van haar getuigenis-waarde voor de levensfilosofie van de adel in de 18de eeuw erkend als cultureel erfgoed.

Praktisch:

We vertrekken met de bus om 9 uur stipt aan de Plantentuin in Gent en zijn terug in de late namiddag.

Inschrijven kan vóór 27 mei door overschrijving van € 40 per persoon voor leden (€ 42 voor niet-leden) op rekening 001-1192154-03 van de Vrienden van de Plantentuin met vermelding "12 juni" en de naam van de deelnemers.

In de prijs zijn begrepen: de busreis, de toegang tot de tuinen en het kasteel en het middagmaal.

Maken van plantenkorfjes voor epifytische orchideeën Zondag 6 juni

Tussen 10 en 12 u doen we een beroep op de handige Harry's en Harriettes voor het knutselen van epifytenkorfjes.

De korfjes worden geploooid uit metaaldraad. De stukken draad zijn reeds op grootte gesneden. De bodems en zijkanten moeten nog aan elkaar vastge-maakt worden.

Wie zin heeft om de handen uit de mouwen te steken komt gewapend met een punttang (om draad te plooiën) en een draadsnijtang (om de eindjes af te knippen) naar de refter van de tuiniers.

Als je ons komt helpen, dan hebben de tuiniers weer meer tijd voor ander werk. En daar geniet je dan ook van!

Systematiek Tweezaadlobbigen (Dicotylen) & Systematiek Eenzaadlobbigen (Monocotylen) (deel 2)

3. Anjer-onderklasse (Caryophyllidae)

In de Plantentuin is deze onderklasse eenvoudig herkenbaar, enerzijds door de begrenzing met grote, vierkante klinkers, maar anderzijds ook door de planten zelf. In tegenstelling tot de onderklassen die hieraan grenzen zijn hier bij de Anjer-onderklasse vrijwel geen houtige gewassen aanwezig : bijna alle hokjes zijn gevuld met kruidachtige (eenjarige of vaste planten), wat vooral tijdens de wintermaanden opmerkelijk is : alles is leeg !

Het is maar een deel van de waarheid, want in deze groep komen wél struikvormende soorten voor, maar die zijn dan niet winterhard, en de structuur van hun "hout" wijkt vaak sterk af van de "normale" situatie.

Ook in de recente classificaties blijft deze groep standhouden, maar ze wordt wel wat uitgebreid met enkele families zoals de Tamarix-familie (Tamaricaceae), de Zonnedauwfamilie (Droseraceae), de Bekerplantfamilie (Nepenthaceae). Deze uitbreiding komt eigenlijk behoorlijk onverwacht, want de Anjer-onderklasse in haar klassieke, meer beperkte omschrijving is reeds lang als een bijzonder sterk gesteunde groep erkend en herkend. De "nieuwe" families die hier en nu aan tafel komen aanschuiven zijn echt vreemden : hun nauwe relatie met de Anjers was nooit eerder vermoed.

Anjerfamilie (Caryophyllaceae)

Rode pekanjer (*Lychnis viscaria*)

De stengel draagt duidelijke, verdikte knopen. Onder elke knoop is een deel van de stengel voorzien van klieren die een zeer klevrige, donkere stroop afscheiden, waarin talrijke insecten blijven kleven. De functie, of het voordeel voor de plant, van deze stroken is niet echt duidelijk. Soms wordt dit gezien als een mogelijke eerste stap in de richting van carnivorie.

Ganzenvoetfamilie (Chenopodiaceae)

Deze familie wordt momenteel in de APG classificatie verenigd met de Amarantfamilie (Amarantaceae), en deze vereniging is wellicht terecht : de

grens tussen beide families is bijzonder vaag.

Quinoa (*Chenopodium quinoa*)

Deze plant (soms ook gespeld als quinoa) is een buitenbeetje bij de "graan"gewassen. Anders dan tarwe, rijst, sorgo, of maïs is dit geen gras-soort, maar een dicotyle plant, mutatis mutandis vergelijkbaar met de hieronder behandelde Boekweit.

Dit "graan"gewas is bij ons bekend geworden via de precolumbiaanse bewoners van de Andes. De plant werd tijdens de kolonisatieperiode verdrongen door de ingevoerde echte graangewassen, maar is nu een aan een revival begonnen.

Het eetbare product uit de pakjes (in de Wereldwinkels bv.) bestaat uit kleine korreltjes. Elk korreltje is één zaadje, waarin herkenbaar een sterk gekromd embryo ligt, en als u echt goed kijkt (misschien met een loepe), dan kan u zelfs de twee cotylen herkennen.

Eenvoudig in bereiding, goed combineerbaar met tal van groentenstoofpotjes, en goed verteerbaar : een aanrader !

Karmozijnbesfamilie (*Phytolaccaceae*)

Karmozijnbes (*Phytolacca esculenta*)

Uit een dikke, verhoutende knolvormige massa (waarvan de bovenzijde net iets uit de bodem opwelt) komen elk jaar in de lente een aantal brede, sappige, holle stengels te voorschijn. Tijdens de zomer groeien de bloemgestellen uit, en oorspronkelijk staan deze aan het uiteinde van de takken. Door de omvorming van de groeitop tot bloemgestel kunnen deze takken niet meer verder uitgroeien, maar de plant heeft een antwoord weten te vinden op dit probleem. De okselknop van het laatste blad onder het eindstandige bloemgestel groeit uit tot een vervangende zijtak, maar - opmerkelijk - deze zijtak neemt als groeirichting het verlengde van de hoofdas, en zet deze dus schijnbaar verder, en het bloemgestel wordt opzij geduwd. Na enige tijd zal ook deze zijtas gaan bloeien, en het fenomeen zal dan hier worden herhaald. Dit patroon kan enige keren doorgaan, waarbij het uiteindelijk resultaat een lange, rechte stengel is, die in feite is opgebouwd uit een zijtak van een zijtak van een zijtak van ...

Bij heel wat soorten is een dergelijk groeipatroon bekend, en deze stengels worden aangeduid als sympodiale assen.

Bij deze plant, met haar kruidachtige en kortlevende assen, is het verschijnsel eenvoudig waarneembaar, bij struiken en bomen met hun verhoutende takken wordt het na enige tijd niet meer zichtbaar.

Strandkruidfamilie (Plumbaginaceae)

Ceratostigma griffithii

Deze plant groeit hier als een doorlevend kruid ("vaste plant") of als een enigszins verhoutte, lage dwergstruik (bij ons bepaald door de gebeurtenissen tijdens de wintermaanden). De groeivorm, de overvloedige en langdurige bloei, en de herfstverkleuring van het blad zijn evenvele troeven die deze minder bekende soort een plaatsje in onze tuinen doen verdienen.

Duizendknoopfamilie (Polygonaceae)

Boekweit (Fagopyrum esculentum)

Opnieuw komen we hier bij een zeer treffende naam, samengesteld uit twee elementen : "boek", een oude vorm van wat we nu kennen als "beuk", en "weit", een oude naam voor "graan". Dus, samen wordt hier een "graan"gewas aangeduid waarvan de "graan"korrels lijken op miniatuur-beukenootjes. De wetenschappelijke naam is uit precies dezelfde elementen opgebouwd, maar dan in het Latijn.

Deze soort bezit veel kenmerken van de goed herkenbare Duizendknoopfamilie : zeer knopige stengels, bladeren verspreid en aan de voet van de bladsteel vergezeld van een vliezig kokertje (= vergroeide steunblaadjes) omheen de stengel, bloemen klein en uitgroeiend tot een scherp driekantig vruchtje.

Rabarber (Rheum rhaponticum)

Rabarber is een genus met een 50-tal soorten, vooral goed ontwikkeld in Azië, waar in de Himalaya een aantal fenomenale soorten met prachtige schutbladen voorkomen.

Ons woord "rabarber" kent haar oorsprong in de oude naam die ook door Linnaeus werd aangenomen voor de tuinplant, *Rheum rhabarbarum*. Deze laatste naam moeten we lezen als *rha barbarum*, letterlijk de *rha* = de

rabarber, *barbarum* = van de barbaren (= de vreemde volkeren, nl. uit Azië).

Ook deze plant behoort tot de Duizendknoopfamilie. Bij de meeste soorten zijn de twee steunblaadjes aan de voet van de bladsteel bijzonder sterk ontwikkeld, tot een kapje vergroeid, en ze omgeven zo de jonge stengeltop. De jongere bladeren ontwikkelen binnen deze (daardoor) opzwellende vuurrode kap, en bij zonnig lenteweer kan u deze rabarber horen (!) groeien ... tot de kap barst en een sterk verfrommeld blad zich openvouwt. Een minder gekend en eigenlijk ondergewaardeerd aspect van deze tuinplanten is hun overweldigende bloei, met talrijke witte bloemetjes die een hele schare insecten weten aan te trekken.

4. Dillenia-onderklasse (Dilleniidae)

Als groep is deze onderklasse onherkenbaar wegens zeer veelvormig en verscheiden. En wat reeds lang werd vermoed, is nu zekerheid geworden : deze onderklasse is een bijzonder heterogeen mengsel van families die onderling geen nauwe verwantschap vertonen. In de APG classificatie barst deze onderklasse uiteen in een groot aantal brokken, die verwant zijn met diverse, uiteenlopende families in zeer verschillende hoeken van de Systematiek Dicotylen : deze onderklasse verdwijnt als groep !

Een grote orde (= met veel vertegenwoordigers in deze afdeling van de Plantentuin), nl. de Heidekruid-orde (Ericales) zal blijven waar ze nu is, wegens haar duidelijke verwantschap met de Aster-groep (Asteriden). Tot deze orde behoren enkele bekende families, zoals de Heidekruidfamilie (Ericaceae), Sleutelbloemfamilie (Primulaceae), Kiwifamilie (Actinidiaceae), en de Theefamilie (Theaceae).

De meeste andere families zullen een verplaatsing moeten meemaken !

En in de plaats van deze migranten komen de soorten van de Kornoelje-orde (Cornales), die net zoals de Ericales hun verwantschap met de Aster-groep (Asteriden) niet meer kunnen verbergen. Tot deze orde behoren twee bekende families, de Kornoeljefamilie (Cornaceae) en de Hortensiafamilie (Hydrangeaceae).

Omdat deze verschuivingen wel nog enige tijd in beslag zullen nemen, wordt hier voorlopig toch een selectie van "Dilleniidae" gepresenteerd.

Straalstempelfamilie (Actinidiaceae)

Kiwi en verwanten (*Actinidia*)

Van dit genus zijn meerdere soorten aanwezig in de Plantentuin. In de systematische collectie hier bevindt zich *Actinidia arguta*, in de smalle doorgang achter de "gaskamers" groeien drie planten van *Actinidia chinensis*. Andere soorten zijn nog maar als jonge planten "in de kweek".

Het gaat telkens om lianen (slingerende planten met verhoutende stengels), met hier een uniek vegetatief kenmerk : de okselknop van elk blad is diep ingezonken in een verbrede bladvoet, die later nog geruime tijd als een verbrokkelde ring rond de basis van de intussen uitgegroeide zijtak waarneembaar blijft.

De bloemen lijken tweeslachtig, met talrijke meeldraden én een stamper, maar de geslachten blijken functioneel gescheiden over planten met enkel mannelijke bloemen (stamper niet functionerend), en planten met enkel vrouwelijke bloemen (meeldraden zonder fertiel pollen) : deze situatie wordt aangeduid als tweehuizigheid.

De meeldraden bezitten een mooie helmknop, die opent met twee poriën. Op de stamper staan de talrijke stralende, korte stijlen met hun stempel, vandaar de naam van de familie.

Van oorsprong komen de besproken soorten uit China (de oorspronkelijke Engelse naam voor kiwi is *Chinese gooseberry*, vertaald : de Chinese kruisbes). De veredeling vond echter plaats in Nieuw-Zeeland, en de gelijkenis met de bekende Nieuw-Zeelandse vogel bezorgde de vrucht (en later de plant) de commercieel geïnspireerde naam kiwi.

Kruisbloemenfamilie (Brassicaceae)

Zeekool (*Crambe maritima*)

Langs onze kust zijn enkele vindplaatsen bekend van deze magnifieke soort, met haar indrukwekkende bladeren vol rijkgeschakeerde pasteltinten. Ze wordt beschouwd als een thalassochoor, een soort die voor haar verspreiding grotendeels afhankelijk is van de werking van de zee. Dichtbij, in Noord-Frankrijk, is ze veel algemener omwille van de aanwezigheid van veel meer geschikte groeiplaatsen op de keienstranden.

De grote, vlezige bladeren, en het doorlevende karakter van de plant hebben geleid tot haar gebruik als groente "voor luie tuiniers". In dit verband wordt ze meestal gebleekt, door het plaatsen van een grote aarden klok over de uitgroeiende scheuten, wat tot een merkwaardig beeld van tuinen kan leiden.

Hertschoofamilie (Hypericaceae)

Mansbloed (*Hypericum androsaemum*)

Deze vrij populaire tuinplant verenigt meerdere interessante kwaliteiten. Zowel in blad, in bloei, als in vrucht worden takken gebruikt in sierboeketten. Voeg daarbij zijn ongecompliceerde tot zelfs lichtjes overdadige groei, en daar hebben we dan een veelzijdig bruikbare plant zonder kweekproblemen.

Komkommerfamilie (Cucurbitaceae)

Springkomkommer (*Echallium elaterium*)

Het springen van deze komkommer kan u letterlijk opvatten : de rijpe vruchten worden bij een lichte aanraking met kracht weggeschoten, door de reactiekracht veroorzaakt door het krachtig uitspuiten van het slijmerige vruchtensap met de talrijke zaden.

Spectaculair !

In de late zomer moet u deze plant even komen bekijken, en proberen ...

Heidekruidfamilie (Ericaceae)

Aardbeiboom (*Arbutus unedo*)

De naam van deze boom heeft te maken met de vruchten, die oppervlakkig wat lijken op de bekende aardbei. De smaak is echter niet vergelijkbaar, de vruchten van deze boom worden trouwens niet vers geconsumeerd maar altijd onder een of andere verwerkte vorm.

De soort is niet goed winterhard, maar in onze tuin blijkt hij toch goed stand te houden, zozeer dat ons exemplaar hier reeds enkele keren zwaar is ingesnoeid geworden. De bloei start hier in het late najaar, en loopt soms de hele winter door, maar de vruchtzetting is geen succesverhaal.

Enkianthus campanulatus

Voor al omwille van de prachtige architectuur is deze plant als een exclusief juweel aan te prijzen. Ook de langzame groei is hierbij een pluspunt.

Verder behoren de bloemen door hun vorm en kleurenpalet tot de betere klasse.

Wellicht duur in aanschaf, maar u haalt topniveau binnen in uw tuin !

Bezempdopheide (*Erica scoparia*)

De Nederlandse naam is een vertaling van de wetenschappelijke naam, waarbij *Erica* staat voor Dopheide, en *scoparia* betekent zoveel als "met talrijke dunne takjes", dus geschikt voor het vervaardigen van bezems.

Dit is een soort uit de westelijke regio rond de Middellandse Zee, en ze blijkt hier goed bestand tegen onze winters. Ons exemplaar is reeds flink uitgegroeid tot een grote struik, ze is zeer vitaal, en bloeit overvloedig. Merkwaardig is de eerder groene kleur van de kleine, massaal geproduceerde bloemetjes.

Moerbeifamilie (*Moraceae*)

Papiermoerbei (*Broussonetia papyrifera*)

"Onbekend maakt onbemind" is een waarheid als een koe, als ik me zo mag uitdrukken. Het geldt zeker voor deze Oost-Aziatische boom, die in onze Plantentuin op de klassieke wijze als een knotboom wordt onderhouden.

Alle soorten uit dit genus zijn tweehuizig, en het exemplaar hier buiten is vrouwelijk : in het najaar groeien de kleine bolvormige bloemhoofdjes tot een sappig vervloeide helder rode bol, die eetbaar en smakelijk is !

Van deze en andere soorten wordt de bast gebruikt ter vervaardiging van een soort papier.: lange vezels zijn kenmerkend voor deze familie en haar nauwe verwanten (Brandnetelfamilie en Hennepfamilie).

Pioenfamilie (*Paeoniaceae*)

Pioenen (*Paeonia*)

Lange tijd werden deze soorten verwant geacht met de Boterbloemfamilie (en in oude flora's zijn ze in die familie opgenomen), omwille van enkele opvallende gelijkenissen, die zoals nu blijkt eerder oppervlakkig zijn. Een meer nauwkeurige studie van de bloemen en hun ontwikkeling heeft aangetoond dat ze integendeel helemaal niet verwant zijn met Boterbloemen. In de APG-classificatie laat men ze aansluiten bij de Steenbreek-orde (*Saxifragales*).

Hun sierwaarde in de tuin laat zich ook hier zien tijdens verschillende levensfasen. In de lente zijn het de uit de grond opschietende knoppen (met soms spectaculaire kleuren), wat later dan de jonge bladeren, de bloemknoppen, en tenslotte de bloemen (die helaas maar kort bloeien). In de late lente of de vroege zomer rijpen de openspringende kokervruchten uit, en tonen dan de fel contrasterende rode of zwarte zaden (met ook weer een heel botanisch verhaal).

Passiebloemfamilie (Passifloraceae)

Blauwe passiebloem (Passiflora caerulea)

Deze lian is een van de weinige soorten die hier min of meer kan overwinteren (en terug kan uitlopen vanuit de ondergrondse delen), op een wat beschutte plaats kunnen de verhoutende stengels zelfs bovengronds standhouden.

Om meer soorten van dit boeiende en spectaculaire genus te leren kennen moet u naar Zuid-Amerika trekken, waar de overgrote meerderheid van de ongeveer 350 soorten groeien. Een 20-tal zijn bekend uit de Aziatische tropen, merkwaardig is de afwezigheid in Afrika. Diverse soorten worden in de publieksskassen getoond.

Staartaarfamilie (Stachyuraceae)

Staartaar (Stachyurus praecox)

Deze nieuw voorgestelde Nederlandse naam is een vertaling van de wetenschappelijke naam, en geeft een goed idee van de bloemgestellen bij deze plant. Vroeg in de lente ontkiemen de gele bloemen, die in lange, aarachtige groepjes verenigd zijn. Meestal zijn deze massaal aanwezig, en door hun ontkiemen voor de komst van de bladeren bezorgen ze de plant een spectaculaire gele lentesluier.

Bij deze soort kan ook goed de zeer vroege bloemaanleg worden waargenomen, nl. in de loop van de zomer voorafgaand aan de lentebloei. Dit verschijnsel is algemeen optredend bij de meeste (alle ?) van onze lentebloeiers, maar het wordt in veel gevallen gemaskeerd doordat de bloemen lange tijd verborgen blijven onder allerlei schubjes en blaadjes. Hier hangen de bloemgestellen-in-aanleg goed zichtbaar, als staartjes, de hele winter lang.

Brandnetelfamilie (Urticaceae)

Ramieplant (Boehmeria nivea)

Kenmerkend voor veel soorten uit deze familie is het bezit van lange vezelcellen in de bast. De stengels van deze ramieplant bevatten vezels van een recordlengte en van een bijzonder hoge kwaliteit, maar met als nadeel dat voor de isolatie uit de omliggende weefsels nog geen echt voldoende schenkende techniek aanwezig is.

Het tweede deel van de soortnaam, *nivea*, is een verwijzing naar de opvallend witte onderzijde van het blad, zoals u zelf kan waarnemen in de tuin.

5. Rozen-onderklasse (Rosidae)

Voor deze onderklasse geldt ongeveer hetzelfde als voor de vorige : morfologisch veelvormig en onherkenbaar, maar met dit duidelijk verschil dat ze als groep (onder de naam rosiden) blijft bestaan, wat overduidelijk aangetoond wordt door moleculair-genetisch onderzoek.

De kern van de Rosidae blijft de kern van de rosiden, maar aan de rand zijn er heel wat belangrijke verschuivingen.

Verdwijnen uit deze groep : Schermbloemenfamilie (Apiaceae) en de nauw verwante Klimopfamilie (Araliaceae), Buxusfamilie (Buxaceae), Gunnerafamilie (Gunneraceae), Vetplantenfamilie (Crassulaceae) en de nauw verwante Steenbreekfamilie (Saxifragaceae), Kornoeljefamilie (Cornaceae) en de nauw verwante Hortensiafamilie (Hydrangeaceae), naast een hele reeks minder bekende families.

Veel families uit de "oude" Hamamelididae en de "oude" Dilleniidae worden als nieuw verwelkomd in deze groep, waarbij we volgende min of meer bekende families willen vermelden : Begoniafamilie (Begoniaceae), Berkenfamilie (Betulaceae), Kruisbloemenfamilie (Brassicaceae), Komkommerfamilie (Cucurbitaceae), Beukenfamilie (Fagaceae), Kaasjeskruidfamilie (Malvaceae), Passiebloemfamilie (Passifloraceae), Wilgenfamilie (Salicaceae), Brandnetelfamilie (Urticaceae), Viooltjesfamilie (Violaceae).

En net zoals bij de vorige onderklasse : omdat deze verschuivingen wel nog enige tijd in beslag zullen nemen, wordt hier voorlopig toch een selectie van de klassieke "Rosidae" gepresenteerd.

Esdoornfamilie (Aceraceae)

Acer shirasawanum 'Aureum'

Dit is een van de vele "Japanse" esdoorns, waarrond heel wat spraakverwarring heerst, meer bepaald doordat een nauw verwante, en vaak hiermee verwarde soort de naam *Acer japonicum* draagt. Voeg daarbij dat de

hier meer algemeen gekweekte vormen van "Japanse" esdoorns behoren tot een derde soort, *Acer palmatum*, en dan begrijpt u dat de Nederlandse benaming voor onoverkomenlijke problemen zal zorgen.

Dit terzijde, ons boompje is een sierstuk en mag gezien worden, de intense lichte kleuren zorgen op zonnige dagen voor een bijna spiegelend effect. Vooral in de lente en in de herfst zijn de kleuren, of beter de tinten, van een superbe gehalte.

Schermbloemenfamilie (Apiaceae)

Struikgoudscherm (*Bupleurum fruticosum*)

Deze kleine en eerder kortlevende struik betekent door haar verhoutende stengel een eerder uitzonderlijke verschijning in de bekende Schermbloemenfamilie (Apiaceae).

En niet alleen habitueel is er een probleem, ook de bladvorm is net zo goed afwijkend : gaafrandig en niet gelobd.

De bladvorm is intrigerend, maar toch niet onverklaarbaar : alle 70 soorten uit dit genus zijn in dit opzicht gelijk. Men vermoedt dat deze ongewone bladeren eigenlijk niet helemaal vergelijkbaar zijn met de bladeren van de meer "typische" soorten uit deze familie, en dat ze enkel een ongewoon sterk ontwikkelde bladsteel voorstellen. Meer onderzoek omtrent dit probleem is wel wenselijk.

Verhoutende stengels bij een familie die we bij ons kennen als volledig kruidachtig, lijken wel bijzonder ongewoon, maar bij meerdere genera zijn dergelijke soorten bekend. In tropisch Afrika zijn zelfs echt boomvormende soorten aanwezig.

Heel eigen aan de familie is dan weer de zo kenmerkende structuur van het bloemgestel (waaraan de familie trouwens haar Nederlandse naam dankt), maar ook inzake bouw van de bloem en de vrucht past deze soort perfect in de familie.

Meerdere soorten van dit genus worden vaak gebruikt in de snijbloemen-sector, vaak onder de naam van Goudscherm, vanwege de talrijke kleine bloemetjes in een compact scherm van goudkleurige omwindselblaadjes.

Judasboomfamilie (Caesalpiniaceae)

Judasboom (*Cercis*)

Uit dit kleine genus met een zestal soorten, verspreid over de gematigde Noordelijke Hemisfeer, zijn hier enkele bijeengebracht. De onderlinge gelijkenissen zijn evident, door de merkwaardige bladvorm, de stambloei,

en de bloemvorm.

Stambloei (cauliflorie) betekent dat de bloemen te voorschijn komen op oudere takken en op de oude hoofdstam, wellicht door sterk verlate uitgroei van "slapende" knoppen. Bij deze soorten is de stambloei des te opvallender door het verschijnen van de overvloedige roze bloemen op het nog "naakte" hout, vroeger dan de bladeren.

Ook de bladvorm is wel wat ongewoon in de familie, waar de grote meerderheid van de soorten geveerde of anderszins samengestelde bladeren bezit. Toch vertonen ook deze ongewone bladeren dan weer een vertrouwd kenmerk : ze bezitten een goed ontwikkeld bladkussen (pulvinus) aan de basis én aan de top van de bladsteel. Wellicht is dit éne blad eigenlijk het topdeelblaadje van wat ooit een oneven geveerd blad was, maar waarbij de zijdelingse deelblaadjes verdwenen zijn : we zien hier een blad met één enkel overgebleven deelblaadje (unifoliolaat blad).

De bloem lijkt wel vlinderbloemig, maar de onderdelen bedekken elkaar in de bloemknop van onder naar boven, net de omgekeerde situatie als bij de echte Vlinderbloemigen, die u kent van planten als Brem, Lupine, en allerhande "klavers".

Uit de bevruchte bloemen tenslotte komen de vruchten te voorschijn : roodbruine, platte peulen, die lange tijd aan de boom blijven hangen.

Kornoeljefamilie (Cornaceae)

Japanse kopkornoelje (Cornus kousa)

De soorten van dit genus zijn meestal goed herkenbaar door de combinatie van de volgende kenmerken (met enkele uitzonderingen !) : bladeren tegenoverstaand, zonder stipulen, nervatuur geveerd met de primaire zijnerven gekromd en naar de top samenneigend, bladrand gaaf. Met een loepe zijn ook de bijzonder diagnostische T-haartjes zichtbaar, en met een zéér sterke loepe is zelfs de wrattige wand van deze haartjes zichtbaar.

Deze soort bezit een bijzonder architectuurtype, met een mooi vertakingspatroon : elk takje bloeit aan de top, na de vruchtzetting sterft deze top af, de groei wordt overgenomen door 4-5 dicht opeen geplaatste zijtakjes waarvan één (meestal de laagste) sterker uitgroeit dan de andere en de oorspronkelijke hoofdas schijnbaar verder zet (sympodiale groei door appositie).

Een groot aantal kleine bloemetjes zijn samen tot een kopje verenigd en ze zijn zelfs met hun vruchtbeginsels innig vergroeid. Dit kopje wordt omgeven door 4 grote, witte, opvallende omwindselblaadjes : signaalbladeren (semafyllen) waardoor het geheel opnieuw op een (grote) bloem gaat lijken, en waardoor bestuivers effectief worden aangetrokken.

Uiteindelijk groeien de vruchtbeginsels van deze bloemetjes elk uit tot een vruchtje, maar die zijn allen met elkaar vergroeid tot een bolvormige structuur (een syncarp), die hier maar zelden de volle rijpheid bereiken. Maar wanneer het lukt, dan zijn deze vruchtbollen goed eetbaar en zelfs aangenaam van smaak.

Daphniphyllumfamilie (Daphniphyllaceae)

Daphniphyllum humile

De genusnaam verwijst naar de leerachtige, smal ellipsvormige, donkergroene bladeren die wat lijken op die van het nu nog naburige genus *Peperboompje (Daphne)*.

Het lage struikje hier is éénslachtig, ons exemplaar is een vrouwelijke plant, die elk jaar in de lente een opmerkelijke gedaanteverandering ondergaat, van een wat saaie, triestige plant die met moeite de winter heeft overleefd, naar een krachtige nieuwe groeier met schitterende pastelkleurige bloemtrossen, als een kransje bovenop de bladeren.

Na de aanstaande verhuis zal deze plant terechtkomen bij de Steenbreek-orde.

Vlinderbloemenfamilie (Fabaceae)

Apios americana

Deze plant maakt ondergrondse, eetbare knollen, die eertijds een belangrijke voedselbron betekenden voor Noord-Amerikaanse indianen.

De stengels lopen opmerkelijk laag uit, maar gaan slingerend op zoek naar geschikte dragers, die ze dan heel snel gaan veroveren.

Laat in de zomer of vroeg in de herfst zien we de merkwaardige roodbruin gekleurde bloeitrossen verschijnen, maar vruchtzetting heb ik nog nooit bij ons waargenomen. Een ongewone plant voor ongewone collecties !

Blauwereggen (Wisteria)

De Blauwereggen worden hier besproken, omdat ze tot deze Vlinderbloemenfamilie behoren, alhoewel ze niet in de hokjes hier staan aangeplant : u vindt ze langs de hele pergola die de Systematiek Dicotylen tweezijdig omgeeft.

Tijdens de spectaculaire bloei is de bouw van de "vlinder"bloemen goed te bestuderen, met de kroon die opgebouwd is uit een vlag (bovenste kroonblad), twee zwaarden (of vleugels) (zijdelings), en tenslotte de twee laagste kroonbladen die samen de kiel vormen.

Een zestal soorten zijn bekend, uit Noord-Amerika en Oost-Azië, maar

door de hoge sierwaarde zijn reeds van oudsher talrijke cultivars geselecteerd en aangeplant. In de Plantentuin wordt gestreefd naar één zuil, één cultivar (maar we zijn er nog niet).

Koortsstruikfamilie (Garryaceae)

Koortsstruik (Garrya elliptica)

Voor meer groen in uw winterse tuin kunnen we van harte deze soort aanraden. In onze collectie staat momenteel enkel een mannelijk exemplaar. Een vrouwelijk exemplaar is in opkweek, en zal eerlang in de buurt van haar potentiële partner worden geplaatst (maar dan wel in hun nieuwe, APG positie, bij de asteriden).

De soort is wintergroen, en vormt lange bloeiaren, die reeds voor de winter worden aangelegd. In de winter of in de hele vroege lente (u weet wel, eigenlijk nog winter, maar tijdens zo'n reeks zonnige dagen waarbij het lijkt alsof de winter voorbij zou zijn) strekken deze aren zich van tussen de grijsgroene bladeren. De mannelijke bloemen produceren dan hele wolken stuifmeel, heen en weer zwiepend in de frisse wind.

Paardekastanjerfamilie (Hippocastanaceae)

Herfstpaardekastanje (Aesculus parviflora)

De gebruikelijke Nederlandse naam voor deze prachtige plant is wellicht ingegeven door de iets latere (in vergelijking met de klassieke Paardekastanjes) ontwikkeling van de vruchten en bijhorende "kastanjes". Misschien is deze naam aan een vervanging toe, want de sierwaarde van de plant ligt vooral in de zomer, wanneer de elegante "kaarsen" met hun delicaat gebouwde bloemen en lange rode meeldraden deze grote struik doen ontbranden. Wat de ontwikkeling van de "kastanjes" betreft, die valt nogal tegen, rijpe zaden zijn in onze Plantentuin nog maar zelden aangetroffen.

Deze Amerikaanse soort betekent een ongewone blikvanger voor een wat grotere tuin. Tijdens de winter onderhouden de boogvormige zijtakken de esthetische waarde, in de vroege lente zijn de ontlukende knoppen en hun knopschubben spectaculair qua vorm en opeenvolging van vormen, de jonge bladeren zijn mooi roodbruin gebronsd. Zoals gezegd volgt in de zomer een massale bloei, en de herfst wordt gekleurd door de in fraai geel afvallende bladeren.

Hortensiafamilie (Hydrangeaceae)

In de vakken aangewezen aan deze familie staan diverse genera (en enkele genera uit deze familie bevinden zich nog op hun zéér oude positie in de Steenbreekfamilie (Saxifragaceae), vlakbij). De hele familie zal worden verplaatst in de richting van de asteriden, en zal daar worden vergezeld door de nauw verwante Kornoeljefamilie (Cornaceae).

Hydrangea arborescens

Geen meer betekenisvolle soort dan deze om het genus voor te stellen : dit is de eerste soort die als een *Hydrangea* werd beschreven, meer bepaald door Gronovius, die deze Amerikaanse soort van een beschrijving voorziet, in een oude flora van Virginia, maar prelinneeaans. Linnaeus neemt deze oude beschrijving over, en geeft er zijn welbekende tweedelige naam aan, letterlijk : de *Hydrangea* die wat boomachtig zou kunnen worden. Pas een heel eind later worden een aantal Aziatische soorten herkend als verwanten, en nog wat later worden zelfs tropisch Zuid-Amerikaanse soorten gevonden.

Deze soort is vrij eenvoudig herkenbaar door de overlangse strepen die langs de (weinig uitgesproken) ribben van de stengel lopen. Het exemplaar hier is van wilde origine, uit de Verenigde Staten, en dat is merkbaar aan de aanwezigheid van slechts enkele grote, steriele, randstandige lokbloemen.

De meeste planten die in onze tuinen staan (vanuit de tuincentra) zijn "ge vulde" cultivars, waarbij vrijwel alle bloemen groot en steriel zijn geworden. Een heel bekende cultivar is 'Annabelle', waaraan eerder in dit tijdschrift wat aandacht is besteed.

Vlasfamilie (Linaceae)

Geel vlas (*Linum flavum*)

In tegenstelling tot het gekweekte vlas (eenjarig, en met blauwe bloemen) is dit hier een doorlevende soort met diep gele bloemen, en omwille van deze eigenschappen wordt hij in droge, zonnige tuinen wel eens aangeplant. De intens gele bloemkleur zorgt voor een zonnig effect, als een spiegel van de echte zon, hoog aan de hemel.

Teunisbloemfamilie (Onagraceae)

Waterteunisbloem (*Ludwigia grandiflora*)

In de collectie, in een ondiepe waterbak, groeit deze warmbloedige Zuid-

Amerikaan niet bijzonder goed. In een "dwaze" poging is een deel van haar drijvende stengels uitgeplant in de grote vijver, ter hoogte van de Mammoetboom, en tot onze verwondering heeft ze daar reeds meerdere winters doorstaan, zonder extra beschutting. 's Zomers trekt deze plant met haar grote, diep gele bloemen heel wat belangstelling. Hierbij rijst wel de vraag of een dergelijke sterke groeier als waterplant voor grotere vijvers kan worden gepropageerd : wat als deze zich "spontaan" gaat verbreiden in "natuurlijke" vegetaties ? Invasies van door de mens geïmporteerde soorten (planten én dieren) hebben vooral in (sub)tropische en warme gebieden tot onoverzichtelijke problemen geleid.

Rozenfamilie (Rosaceae)

Schijnaardbei (*Duchesnea indica*)

Als bodembedekker kan deze soort niet worden aangeraden, wegens haar duidelijk zeer woekerende karakter, wat goed waarneembaar is op verschillende plaatsen in de Plantentuin.

Deze plant is nauw verwant aan de échte aardbei, maar er zijn meerdere duidelijke verschillen : de bijkelkblaadjes zijn groter, eerst opgericht en later uitstaand, de kroon is geel, de uitgroeiende bloembodem (de "aardbei") is minder sappig en helaas flets van smaak, en deze "aardbeien" blijven rechtop staan.

Kaimastruik (*Rhodotypos scandens*)

Als enige soort in de grote Rozenfamilie vertoont deze struik tegenoverstaande bladeren : alle bladeren staan per twee tegenover elkaar op dezelfde hoogte langs de stengel. En merkwaardig, ook in de bloem wordt deze bijzondere stand weerspiegeld : kelk en kroon zijn viertallig !

Nog iets bijzonder vinden we bij de vruchtjes, die lange tijd als glimmende zwarte bessen op de bloemsteel blijven zitten. Maar u moet even deze "bessen" vastnemen : die zijn bij rijpheid helemaal niet sappig, maar droog en bros. Wellicht is dat de reden waarom ze zo lang op de plant aanwezig blijven, geen enkele vogel lust deze droge "bessen". Vergelijkbare bessen vindt u bij de Besanjelier (*Cucubalus baccifer*) in de collectie Inheemse Planten.

Rimpelroos (*Rosa rugosa*)

Deze van oorsprong Japanse roos (uit de duinen ter plaatse) is in West-Europa behoorlijk populair geworden omwille van diverse gewaardeerde eigenschappen, waardoor ze trouwens nog een reeks alternatieve namen heeft gekregen, zoals Japanse bottelroos, Aardappelroos, Ramenasroos,

etc.

Als struik groeit ze in de breedte, met talrijke nieuwe scheuten die opslaan uit ondergrondse delen, de opschietende stengels zijn indrukwekkend krachtig, en dicht bezet met fijne stekels, de bloemen produceren een overweldigende geur, en in de loop van de zomer zwellen de wellustige rozenbottels op tot roodblozende afgeplatte tollén.

Veel meer over rozen kan u lezen in een veelzijdig en compleet origineel themanummer van ons tijdschrift 17 (2) van 1998.

Wijnruitfamilie (Rutaceae)

Driebladcitrus (Poncirus trifoliata)

Dit is een mooi voorbeeld van een doornenstruik. Wat u ziet zijn takjes die tot een stevige doorn zijn uitgroeid. Hun "tak"natuur is vrij goed herkenbaar : aan de voet van elke doorn ziet u een klein litteken, waar eens een blad aanwezig was. De okselknop van dat (vroeg afvallende) blad is dan gaan uitgroeien tot een takdoorn. Soms is bij een takdoorn een tweede (seriële) okselknop tot ontwikkeling gekomen, en deze kan dan uitgroeien tot een zijtak of een bloemgestel met bloem.

Meer over deze interessante struik kan u lezen in een eerder nummer 9 (4) uit 1990.

Steenbreekfamilie (Saxifragaceae)

Darmera peltata

Langs de randen van vijvers met zachte glooiingen komt deze plant goed tot haar recht : in winter en voorjaar zien we net op het bodemniveaú een reeks zware rizomen, waaruit naakte bloeistengels te voorschijn treden. Op deze eveneens zware opgerichte stengels komen dan een groot aantal verrassend tere bloemetjes tot volle glorie, en pas na de bloei ontplooien de bladeren. Ook deze grote, verdiept schildvormige bladeren maken deel uit van de (zomerse) sierwaarde van deze soort.

Klimkersfamilie (Tropaeolaceae)

Klimkers (Tropaeolum)

Op deze plaats worden elk jaar meerdere soorten van dit exclusief Centraal- en Zuid-Amerikaanse genus uitgeplant. De meest populaire soort in onze tuinen en bloembakken is de welbekende Oost-Indische kers (*Tropaeolum majus*), een door menselijke selectie ontstane vorm. Deze soorten zijn niet vorstbestendig, en zoals we ook kennen van de soorten uit de Komkommerfamilie

(Cucurbitaceae), na zelfs nog maar een eerste toets van nachtvorst klappen de stengels ineen, en kwijnen ze weg als opvallend bleke draden.

De aanduiding met "kers" verwijst naar de aanwezigheid van mosterdolie, waardoor deze planten qua smaak en geur lijken op soorten van de Kruisbloemenfamilie (Brassicaceae), een familie die in de huidige collectie wel erg ver verwijderd staat. Ook koolwitjes laten zich niet zelden "misleiden", en deponeren hun eitjes aan de onderzijde van deze mooie schildvormige bladeren. Dit gemeenschappelijke bezit van mosterdolie (gedeeld met nog 13 andere families, waaronder de Papayafamilie (Caricaceae) wellicht de bekendste is) leidde tot een vermoeden van natuurlijke verwantschap. En uit recent moleculair-genetisch onderzoek blijkt dat deze families inderdaad een zeer nauwe verwantschap vertonen.

De koolwitjes krijgen gelijk !

Lentekriebels... ook voor paddestoelen!

Hoewel zo goed als iedereen paddestoelen graag associeert met herfst en dit inderdaad (samen met de nazomer) ook wel een topperiode voor ze is, hoeven we echt niet meer zo lang te wachten voor ze weer in behoorlijke aantallen uit de grond schieten. Ook in het voorjaar zijn er al heel wat paddestoelen te vinden en is er bovendien een heel specifieke voorjaarsmycoflora. Alles hangt natuurlijk af van de temperatuur en de hoeveelheid regen, maar al voor de 27e keer dit jaar organiseert de Nationale Plantentuin van België een Voorjaarspaddestoelententoonstelling en dat levert nooit lege tafels op! Dit jaar heeft de tentoonstelling plaats in de Plantentuin van onze Universiteit en dit op 1 en 2 mei:

Nationale tentoonstelling van voorjaarspaddestoelen:
zaterdag 1 en zondag 2 mei 2004

Organisatie: André Fraiture (Nationale Plantentuin Meise) en Oost-Vlaamse Mycologische Werkgroep

De 27ste editie van deze tentoonstelling heeft plaats in de Plantentuin van Universiteit Gent, Ledeganckstraat 35, Gent.
Ingang via de plantentuin. Open voor het publiek op zaterdag van 14.00 tot 17.00 u. en op zondag van 10.00 tot 17.00 u. Gratis toegang.

Iedereen is zeer welkom, u mag ook zelf paddestoelen meebrengen (met vindplaatsgegevens) die we dan determineren en tentoonstellen.
Voor meer info: mieke.verbeken@UGent.be (09/264.50.70)

Ontmoetingen met gele bloemen

Onder de haag ligt een winterkoninkje. Dood. De vorst is een gruwelijk moordenaar.

Maar niets in deze wereld is noembaar met slechts een enkele naam. Alles, iedereen draagt meerdere gezichten. Onverschillig als ze wegneemt met de ene hand, gul geeft de vrieskou met de andere. Zo zijn deze vriestemperaturen het wachtwoord dat de poorten voor nieuw leven ontsluit. Van levensbelang voor het zaad en de knoppen van vele planten; essentieel gereedschap om door hun winterslaap heen te breken. Als een groot dirigent lijnt zo de ijskoningin onze planten op en maakt de flora klaar voor een explosie van activiteit zodra de temperaturen warmer worden en de dagen lengen.

22 december: de langste nacht. Het ergste is lang voorbij. Sindsdien hebben we het lengen van de dagen waargenomen met ons derde oog, een primitieve, diep verborgen erfenis uit onze reptiel-dagen. Het fontanel in het babyhoofdje waarlangs we in dat prille begin het natuurlijk ritme van de wereld in ons opnemen, vooraleer de schedel zich sluit tot een harde doos, en ons enkel nog een vijftal zintuigen resten waarlangs we die grijze massa bereiken. De directe verbinding verminkt.

Een knop is onomkeerbaar verdraaid. Hormonen stromen. Het seizoen van groeien en verleiden is begonnen. Langzaam geeft de aarde vorm aan allerhande planten. Uit klei en zon en water worden bladeren en bloemen gevormd, naar niemands beeld. Elke dag van dit seizoen is een scheppingsverhaal zonder god. Een openbaring van het potentieel dat het Leven in zich draagt! Een ode aan het groen dat zich door de aarde murwt. Uit het donker, in het licht.

In een bocht van de Tolka rivier staat een toverhazelaar – *Hamamelis japonica* - in volle bloei. De bladloze struik is bekleed met honderden gele bloempjes in dense, kortgesteelde bundeltjes. De explosie van kleur temidden van de kale bomen is obsceen. Haar ontucht daagt uit. Trekt aan. Werkt aanstekelijk. Ik begraaft mijn neus diep in haar geurende bloesem. De kroonbladjes lijken wel miniatuur papieren toeters; het soort waarop kleine kinderen tijdens carnaval of verjaardagsfeestjes schateren. Met hun geblaas ontrolt de toeter zich als de tong van een vlinder. Evenzo lijken

ook de kroonblaadjes van deze spinachtige bloempjes zich met sap vol te pompen. Zo wordt de Lente hier in Dublin letterlijk met toeters ingehuldigd !

De bladeren van tientallen krokusjes spuiten als groene fonteintjes uit de aarde; de gele bloem als een speelbal in dat groene “water”. Ik vermoed dat de prachtige, knoestige beuk – *Fagus sylvatica* 'Purpurea' - aan de overkant van het wandelpad met vermaak op al dit ongeduld neerziet. Hun jeugd bewondert. Misschien zelfs benijdt.

Met het ondergaan van de zon heeft de wereld zijn grenzen verloren. Alles wordt één: poes wordt auto wordt huis wordt boom. Het is haar parfum dat haar verraad. Ik stop. Stap op stap sta ik in het midden van een geurbel die als een stolp over het voetpad staat. Ik besluit mijn nocturne gaven te beproeven en sluit de ogen. Voorzichtig schuifelend stuurt mijn neus me tot bij een bloeiende Mahonia struik - *Mahonia japonica*.

Het is sterker dan mij. Elke keer opnieuw moet ik hieraan toegeven. Ik haal de pen die ik steeds bij me draag uit mijn achterzak. Voorzichtig, zonder het bloemsteeltje te breken, neem ik één van de open bloemetjes tussen de vingers van mijn linkerhand. In het licht van de straatlantaarn raak ik met de punt van mijn pen de basis van de meeldraden aan. Weer ben ik verwonderd als ik zie hoe de meeldraden beginnen bewegen naar het hart van de bloem toe. Verwondering ! Nog steeds de eerste emotie die in me opwelt, vooraleer woorden zich in me opdringen om dit wetenschappelijk te proberen te verklaren. Eerst verwondering. Altijd eerst verwondering ! Over hoe deze dans van de meeldraden bij aanraking door een bijensnoet is tot stand gekomen. De perfectie die bijna om een goddelijk ontwerper vraagt. Een mechanisme dat onmogelijk door tijd en toeval zó fijn kan zijn afgesteld. En toch zijn het precies de eenvoudige ingrediënten van reproductie, variatie en beloning in competitie die dit hebben afgeleverd. Evolutie: ik word er elke keer weer stil van !

Bart De Wilde,
Trinity College, Dublin

Kansenboom (2)

Of we nu wonen in een huis met tuin of een flat met terras of balkon, kamerplanten lijken wel een constante te zijn in onze leefomgeving. We kunnen dus met enige zekerheid veronderstellen dat er bij elk van onze Vrienden thuis wel één of meerdere kamerplanten op de vensterbank staan. Het is zo vanzelfsprekend dat niemand er bij stilstaat, want we brengen spontaan planten in huis zonder er vragen bij te stellen.

Muurschilderingen, miniaturen in handschriften en allerhande illustraties uit verschillende oudere culturen, vertellen ons dat het opkweken van planten in potten, zowel voor transport als voor het verfraaien van de woonst, al een zeer oud gebruik is. Maar het in huis brengen van exotische planten als kamerplant lijkt in Europa pas echt op gang te komen met de introductie van de talrijke nieuw ontdekte soorten, vooral vanaf de 18de eeuw. Een sprekend voorbeeld hiervan is het geslacht *Clerodendrum*. Van de intussen zo-wat 400 bekende soorten van dit plantengeslacht is er slechts één soort die voldoende winterhard is om onze winters te overleven (zie vorig artikeltje). De andere soorten zijn afkomstig uit het tropisch gedeelte van Afrika en Azië en stellen andere eisen qua temperatuur, licht en vochtigheid. Sommige hebben een zeer opvallende en sierlijke bloeiwijze, wat ervoor zorgde dat ze door plantenliefhebbers gezocht werden. Enkele soorten werden zelfs op grote schaal vermenigvuldigd en vonden zo hun weg naar talrijke huiskamers.

Een van de vroegst ingevoerde soorten die veel aandacht kreeg van plantenverzamelaars, was *Clerodendrum fragrans*. Tegenwoordig is de plant bekend onder de naam *C. chinense* (Osbeck) Mabblerley. Maar de namen *C. fragrans* en *C. philippinum* worden ook nu nog als synoniem gebruikt. Vroeger, ten tijde van de introductie was deze soort in de literatuur dikwijls ook als *Volkameria japonica* te vinden. Algemeen wordt als eerste invoerdatum 1790 vermeld. In de *Hortus Kewensis or a catalogue of the plants cultivated in the Royal Botanic Garden at Kew*, by the late William Aiton, the second edition enlarged by William Townsend Aiton, Vol. IV, London 1812, wordt naast deze datum (1790) ook aangegeven dat deze *C. fragrans* (*Volkameria japonica*) ingevoerd werd door G. Slater. Deze Gilbert Slater had het beheer over meerdere schepen van de East India Company en kon op die manier de invoer van planten voor zijn tuin in Leyton organiseren. Hij had blijkbaar de middelen om tevens enkele plantenjagers op pad te sturen om voor hem nieuwe en zeldzame planten te zoeken. Waarschijnlijk werd deze plant een eerste maal meegebracht door één van de kapiteins die

van Slater instructies kregen om welbepaalde planten te verwerven. Later, in 1794, werd deze *C. fragrans* nogmaals ingevoerd door de meest succesvolle plantenjager van Slater, nl. James Main.

De eerste die de plant beschreven heeft onder de naam *Volkameria japonica* was C.P. Thunberg in zijn *Flora Iaponica* (Lipsiae, 1784). Maar de eerste beschrijving als *Clerodendrum fragrans* komt toe aan Etienne Pierre Ventenat (1757-1808). Als botanicus kreeg hij de opdracht om de planten te beschrijven die Keizerin Joséphine de Beauharnais samenbracht in haar rijke tuin te Malmaison. Deze beschrijvingen werden samen met de prachtige illustraties van de hand van Pierre Joseph Redouté (1759-1840), uitgegeven te Parijs tussen 1803 en 1805. In deze *Jardin de la Malmaison* vinden we tussen de vele afgebeelde en beschreven soorten ook een *Clerodendrum fragrans* (tab. 70). Vanaf dit tijdstip treffen we deze soort regelmatig aan in diverse collecties. Ook bij ons, zoals we kunnen vaststellen aan de hand van bijvoorbeeld de *Catalogue des plantes cultivées dans les jardins de Mr Joseph Parmentier, Maire à Enghien, Département de Jemappe, à l'époque du 1er Janvier 1808*. In deze catalogus wordt een *Clerodendrum fragrans* vermeld, samen met de verwijzing naar het toen veel gebruikte synoniem *Volkameria japonica*.

Deze catalogus van Joseph Parmentier (1775-1852) getuigt van een zeer rijke verzameling exotische planten. Hoe hij deze *Clerodendrum fragrans* kon verwerven zegt hij niet, de catalogus is immers niet meer dan een eenvoudige opsomming. Maar in een andere uitgave van zijn hand, nl. de *Exposé succinct des produits du règne végétal et animal dans le Canton d'Enghien, Province de Hainaut* (Bruxelles, 1819) verklaart hij zelf dat hij heel actief en uitgebreid planten introduceerde :

" J'ai un jardin botanique d'une étendue de plus de trois hectares, avec plusieurs serres chaudes et tempérées; je conserve avec beaucoup de soin plus de 5000 espèces de plantes exotiques et indigènes. J'ai introduit, dans ce pays, depuis peu d'années, mille espèces au moins qui n'étaient connues que par des descriptions botaniques qu'en avaient donné des voyageurs.

Je me suis fait une étude particulière depuis plus de vingt ans de la Botanique et de l'Agriculture en général; je consacre une grande partie de mes revenus à multiplier dans les jardins publics une infinité d'objets intéressants de ma culture.

J'en expédie annuellement une grande quantité à l'étranger, et particuliè-

rement aux jardins des plantes de Paris, Montpellier, Berlin, de la Saxe, etc. "

Volgt een beknopte lijst van de planten die hij zelf als de meest precieuzen van zijn collectie beschouwt. Deze zijn afkomstig uit Kaap de Goede Hoop, Japan, Ceylon, Brazilië, Indië, Nieuw- Zeeland, enz. Jammer genoeg vertelt hij niet via welke contacten hij deze planten introduceerde. Maar men kan gerust veronderstellen dat de contacten die hij onderhield met verscheidene plantentuinen wederzijds werkten. Zijn uiteenzetting zegt in elk geval, dat er in deze periode, ondanks politieke instabiliteit, door (kapitaalkrachtige) verzamelaars heel wat planten ingevoerd en uitgewisseld konden worden.

Ongeveer gelijktijdig was ook Karel Van Hulthem (1764-1832) zeer actief bij het invoeren van planten, met name bestemd voor de Plantentuin in Gent. Zijn veelvuldige contacten met verzamelaars en kwekers in Parijs zorgden voor een grote toevloed van nieuwe exotische plantensoorten. Een (gedeeltelijke) opsomming hiervan vinden we in zijn *Supplément au catalogue des plantes du jardin botanique de la ville de Gand ou hortus gandavensis...* (Gent, 1806 - Handschrift K.B., V.H. 29.630 A). Hierin wordt ook een *Clerodendron fragrans* vermeld. Wie als eerste deze soort invoerde is echter ook nu nog moeilijk te achterhalen. Maar vermits Van Hulthem rechtstreekse contacten had met onder andere de Jardin des Plantes en Josephine de Beauharnais, kan verondersteld worden dat hij als eerste deze soort via de Plantentuin in Gent in ons land introduceerde. In het werk van J. Van Damme-Sellier : *Histoire de la Société Royale d'Agriculture et de Botanique de Gand* (Gent, 1861, p. 37) is er tevens een lijst te vinden met nieuw ingevoerde planten voor de periode 1809-1820 : *Nomenclature des plantes nouvelles introduites à Gand pendant la Ire période*. Ook hier wordt een *Clerodendron fragrans* vermeld.

Vanaf die periode lijkt deze soort een constante te zijn in meerdere collecties. Interessant is zeker de vermelding in *Hortus Gandavensis, ou tableau générale de toutes les plantes exotiques et indigènes, cultivées dans le jardin botanique de la ville de Gand*, par J.H. Mussche (Gent, 1817). Bij Nr. 616 wordt een *C. fragrans* vermeld met een verwijzing naar Japan als land van oorsprong. Een jaar eerder werd er een beschrijving met afbeelding gepubliceerd in *Curtis's Botanical Magazine* (Pl. 1834, Vol. XLIII, Vol. I N.S., London, 1816). De begeleidende tekst

zegt onder andere het volgende :

" *Clerodendron fragrans*, is chiefly valuable for the sake of its very fragrant blossoms. It is a native of Japan and China, and, though generally treated as a stove plant, is not very tender. It has creeping roots, and we remember once to have seen an instance where it had been planted in the border of the conservatory, that the roots found their way through or under the brick-work, and the shoots came up in the open ground, in which situation the plants flourished and flowered very well during the summer, but perished the following winter. "

De illustratie toont een vorm van deze *Clerodendron fragrans* met gevulde bloemen. Dit was in die tijd de best bekende vorm hoewel ook de enkelbloemige vorm praktisch gelijktijdig ingevoerd werd. Waarschijnlijk werd deze plant meermaals ingevoerd. Wellicht ook door P. F. Von Siebold (1796-1866) die als arts in dienst van de V.O.C. een tijd in Japan verbleef en er talrijke planten verzamelde. Hij vermeldt beide vormen van deze soort in zijn *Kruidkundige Naamlijst van Oud en Nieuw ingevoerde Japansche en Chineesche Planten...* (Leiden, 1845-1846). Later zou hij de plant ook samen met een *C. kaempferi* en *C. trichotomum* aanbieden in de catalogus van de door hem opgerichte kwekerij in Leiden : *Catalogue raisonné et prix-courant des plantes et graines du Japon cultivées dans l'établissement de von Siebold & Comp. à Leide* (1856).

Of de plant in Europa in die tijd ooit een veelgekteekte populaire kamerplant was, is niet duidelijk. Er kan alleen vastgesteld worden, dat de plant samen met andere *Clerodendrum*-soorten veelvuldig in publicaties vermeld werd. Zo bijvoorbeeld in *Le Bon Jardinier* van Poiteau en Vilmorin, een publicatie die via talrijke edities uitgebreide informatie en commentaar bracht omtrent de vele nieuw ingevoerde planten. In de uitgave van 1830 worden enkele *Clerodendrum*-soorten voorgesteld onder de toen meer gebruikte naam *Volkameria*. Zo ook de *Volcamier du Japon*. *Volkameria japonica* Jacq. of *Clerodendrum fragrans* Vent. ...

" Du Japon. Charmant arbuste de 2 à 3 pieds; feuilles persistantes, cor-diformes, laissant aux doigts une odeur désagréable; de mai en septembre, fleurs très- nombreuses, d'un pouce de large, très-doubles, blanches en dedans, purpurines en dehors, odorantes et durant 6 semaines. Terre

franche légère; serre chaude, près des jours. Multiplic. facile ... On ne leur donne que des pots moyens, et on ne dépose que lorsque les racines ont bien tapissé le vase. Nous avons porté cette plante à Cayenne où elle trace tellement qu'elle en est devenue incommode. "

Deze laatste informatie vertelt ons dat deze soort niet alleen in Europa ingevoerd werd. Net als talrijke andere tropische planten, werd ook deze *C. fragrans* naar andere continenten gebracht. Soms voelde de plant er zich zeer goed thuis en vermenigvuldigde zich overvloedig. Zo bijvoorbeeld in Hawaï, waar de plant tegenwoordig beschouwd wordt als een woekereend onkruid. Gezien de klimaatsomstandigheden, bleef de soort bij ons echter een kasplant die tussen de vele andere soorten soms als kamerplant aangeprezen werd. Bijvoorbeeld in *La Belgique Horticole: Annales d'Horticulture Belge et Etrangère*, van E. Morren (Liège 1867, Vol. XVII, p. 144). Het gaat om een stukje overgenomen uit "Culture des plantes dans les Appartements" verschenen in *Journal de la Société d'horticulture du Bas-Rhin* :

" Volkameria japonica. Je donne ici à cette plante si recherchée par son parfum, son nom presque populaire de Volkameria, quoique les savants la désignent sous celui de Clerodendron fragrans. Elle exige une terre substantielle composée de sable et de terre de jardin argileuse, beaucoup d'eau, et un pot bien drainé... "

In de loop van de 20ste eeuw lijkt de plant minder belangstelling te krijgen en verdrongen te worden als kamerplant door andere soorten. Maar deze soort wordt echter niet helemaal vergeten en soms wordt de plant toch nog als kamerplant aangeprezen, zoals bij Hans van Cuijlenborg in zijn *Vijftig geurende Kamerplanten* (Baarn, 1979) :

" Zo vinden we in geheel Oost-Azië, daar waar vochtige warme zomers en koele droge winters zijn, een struikje van anderhalve meter hoogte met mooie, merkwaardig gevormde bloemen in trossen, die wel wat aan een hortensia doen denken. Het gaat hier om Clerodendron fragrans, te vinden in delen van Japan, in China, op Sumatra en op Java... De bloemen verspreiden een zeer sterke, zoete geur, in tegenstelling tot het blad dat onaangenaam ruikt, maar gelukkig alleen als je erover wrijft.

Clerodendron fragrans bloeit in de zomer, als het warm en vochtig is. De plant kan buiten staan, maar dan wel pal op het zuiden en zeer beschut. In die tijd geven we veel water en sproeien regelmatig. In de winter moet de plant droog en koel staan, bij 10-15° C, waarbij we slechts af en toe gieten... Ieder jaar, na de rust, verpotten we de struikjes. Ze hebben het onte-

genzeelijke nadeel van na een jaar of vijf op zijn hoogst terug te gaan lopen, waarna de bloei zeer te wensen overlaat. De planten kunnen echter gescheurd worden en het is aan te raden dat regelmatig te doen om te kunnen blijven beschikken over jonge en krachtige, dus rijkbloeiende exemplaren... "

Uit wat vooraf ging, blijkt dat deze *C. fragrans* of *C. chinense* zeker een waardevolle kamerplant is. Om een of andere reden krijgt ze tegenwoordig minder aandacht en zijn er enkele andere soorten die meer aan bod komen. Wellicht heeft de meer opvallende kleur en vorm van de bloemen van deze "nieuwe" soorten daar iets mee te maken. De soort die als kamerplant het best bekend geraakte was *C. thomsoniae* Balfour, een klimmende struik uit het westen van tropisch Afrika. De Engelse naam "Bleeding heart" beschrijft expressief de tuilen hartvormige witte kelken waaruit dieprode kroonbladen en lange meeldraden groeien. De soort werd volgens C.A. Backer in zijn *Verklarend woordenboek van wetenschappelijke plantennamen* (1936) genoemd naar "Mevr. Thomson, echtgenoot van den Eng. zendeling W.C. Thomson, in Old-Calabar (aan de W. kust van tropisch Afrika...) die de plant in 1861 naar Europa zond. "

Andere soorten die soms als kamerplant aangeboden worden zijn eigenlijk meer kasplanten die een hoge luchtvochtigheid vragen. Zo bijvoorbeeld *C. paniculatum*. Dit is de zgn. Pagodeboom, een struik die in heel Zuidoost-Azië als sierplant bij huizen en tempels aangeplant wordt. Volgens de *Hortus Kewensis* van William Aiton (2nd ed., London, 1812) werd deze soort reeds in 1809 in Engeland ingevoerd. De grote pluimen met kleine zalmroze bloemen steken mooi af tegen de donkergroene, diepgenerfde glanzende bladeren. Zeker het proberen waard, indien men de plant kan vinden. Tegenwoordig is er meer kans dat men *C. ugandense* aangeboden vindt. Deze soort is afkomstig uit Centraal-Afrika en heeft prachtige paarse tot lichtblauwe bloemen. De soort is ook te vinden op een lijstje mij bezorgd door een regelmatig, oplettend en entoesiast bezoeker van de bloemenmarkt op de Gentse Kouter. Naast *C. ugandense* werden er tevens *C. burgeri*, *C. speciosum* en *C. wallichii* gevonden. Telkens fantastisch bloeiende planten, die voor heel wat spek-

takel kunnen zorgen als men ze de geschikte temperatuur en luchtvochtigheid bezorgt.

Zelf had ik de gelegenheid om in augustus van dit jaar, tijdens een kort bezoek aan de Plantentuin van de universiteit van Cambridge enkele van deze *Clerodendrum*-soorten in bloei te zien. Verschillende soorten waren opgesteld in de kassen en de verbindingsgang tussen de kassen.

Ik herinner me zeer levendig de waterval van blauwe bloemen van een *C. ugandense* die geleid werd als een klimplant. Even opvallend aan het andere uiteinde van de gang was *C. splendens* G. Don uit Sierra Leone met enkele intens rode bloemtuilen. In één van de tropische kassen stond *C. speciosissimum* Van Geert uit Java met tegelijk zalmrode bloemen en zwarte vruchten. Heel merkwaardig waren ook de trossen wit-zwarte vruchten aan korte stelen onderaan de stammen van *C. schweinfurthii* Gürke uit tropisch Afrika.

Maar ook buiten, in een beschutte border naast de kassen vond ik een *Clerodendrum* in bloei, nl *C. bungei* Steudel uit China, met talrijke roosrode, geurende bloemschermen aan de uiteinden van tot 2 m lange verticale takken, omringd door hartvormige donker-groene bladeren.

Deze soort wordt in Engeland beschouwd als winterharde tuinplant, maar vraagt bij ons toch een goed beschutte positie. Jaren geleden vond ik deze plant toevallig in een tuincentrum. Ze stond in een ruime container, en heeft het op die manier buiten enkele jaren volgehouden. Met onze huidige zachte winters is er een goede kans dat de plant ook bij ons in volle grond in de tuin overleeft én bloeit.

De soortnaam verwijst naar Alexander Andrejewitsch von Bunge (1803-1890) die als eerste de plant in 1833 beschreef met de naam *Clerodendron foetidum* in *Mémoires des Savants Etrangers de l'Académie Impériale des Sciences de St. Petersbourg*, Vol. II, p. 126. Als botanicus maakte hij deel uit van de Russische zending die in 1830 Peking bereikte.

Hij verbleef er meer dan een jaar en had de kans om heel wat planten te verzamelen, die hij doorstuurde naar Sint Petersburg. Nadien, vooral vanaf 1850, geraakte de plant ook elders in Europa

bekend, en werd in verscheidene tijdschriften beschreven en afgebeeld. Zo vinden we in de *Flore des serres et des jardins de l'Europe* van Charles Lemaire e.a. (Vol. 9, Pl. 863-864, Gent 1853-1854) een beschrijving met een chromolithografie.

Een jaar later wordt de plant ook afgebeeld in *Curtis's Botanical Magazine* (Vol. LXXXI, t. 4880, London 1855) met volgende informatie :

" A charming species of *Clerodendron* of northern China, first detected and described by Bunge, and more recently introduced to cultivation in our gardens by Mr. Fortune. We owe the possession of our plant to Messrs Standish and Noble, and we have hitherto treated it as a greenhouse plant; but Messrs Masters and Sons, of the Exotic Nursery, Canterbury, announce in the 'Gardeners' Chronicle' (1854) that it stood out unharmed in the open air for six winters, till the winter of 1853-1854, but that in May of that year a sucker was protruded a foot from the ground, which attained a height of between three and four feet before the autumn. "

Ook bij ons kreeg de plant in die periode reeds aandacht als tuinplant. Zo verscheen in *La Belgique Horticole* van E. Morren (Vol. XVI, p. 10, Liège 1866) een stukje over *C. bungei* overgenomen uit *Prix-Courant des plantes rustiques, Catalogue N° 107, Décembre 1865* van de firma L. Jacob-Makoy et Cie :

" Plante magnifique à feuilles d'un vert sombre; larges bouquets de fleurs rouges très-serrées et répandant une très-bonne odeur; floraison très-abondante jusqu'aux gelées. Se plait surtout à une exposition chaude et dans un terrain sec et pierreux.

Nous avons à notre établissement un mur exposé au midi et d'environ 30 mètres de longueur, caché par des *Clerodendron Bungei*. Ces plantes croissent on ne peut mieux et chaque année se couvrent d'immenses bouquets roses qui sortent très-bien du feuillage large et très-sombre. "

Als besluit volgt een lijstje (mij bezorgd door Paul Goetghebeur) met *Clerodendrum*-soorten aanwezig in de rijke collecties van de Plantentuin : *C. buchananii*, *C. colebrookianum*, *C. nutans*, *C. rotundifolium*, *C. schweinfurthii*, *C. speciosissimum*, *C. splendens*, *C. tomentosum*.

Bibliografie

- Aiton, W. (1812). *Hortus Kewensis*. London.
Backer, C.A. (1936, 2000). *Verklarend Woordenboek*. Amsterdam.
Boom, B.K. (1980). *Nederlandse Dendrologie*. Wageningen.
Coats, A.M. (1963). *The quest for plants*. London.
Cox, E.H.M. (1945). *Plant hunting in China*. London.
Desmond, R. (1977). *Dictionary of British and Irish botanists*. London.
Lack, H.W. (2001). *Ein Garten Eden*. Köln.
Loudon, J.C. (1839). *Hortus Britannicus*. London.
Mabberley, D.J. (2000). *The plant-book*. Cambridge.
Mussche, J.H. (1817). *Hortus Gandavensis*. Gent.
Parmentier, J. (1808). *Catalogue des plantes...* Brussel.
Parmentier, J. (1819). *Exposé succinct...* Brussel.
Phillips, R. en Rix, M. (1989). *Bloeiende heesters*. Utrecht.
Poiteau, Vilmorin (1830, e.v.). *Le bon jardinier*. Paris.
Thunberg, C.P. (1784). *Flora Iaponica*. Lipsiae.
Van Cuijlenborg, H. (1979). *Vijftig geurende kamerplanten*. Baarn.
Van Damme-Sellier, J. (1861). *Histoire de la Société Royale d'Agriculture et de Botanique de Gand*.
Von Siebold, P.F. (1845). *Kruidkundige Naamlijst...* Leiden.
Von Siebold, P.F. (1856). *Catalogue raisonné...* Leiden.
Wilson, E.H. (1916, 1988). *Plantae Wilsonianae*, Vol. III. Portland.

La Belgique horticole. (1866, 1867). Liège.
Curtis's Botanical Magazine. (1816, 1855). London.

Bernard Symoens
Oude Burg 16
8000 Brugge

VERJONGINGSOPERATIE

L. Havik

't Was eind vorige zomer begin najaar. Sommigen genoten nog vlug even van de laatste warme (hete) dagen terwijl de natuur zich reeds tooide in fabelachtig prachtige roestrode tinten en alzo romantische zielen aan het dagdromen bracht.

Toen, ja toen, achte een koene initiatiefnemer - later bleek het een triumviraat te zijn,- het moment gekomen het dossier "verjongingsoperatie" - een heet hangijzer - ter bespreking voor te leggen en dit niettegenstaande de wandkalendar vrijdag de dertiende aanwees. En ja hoor, alleen al bij het horen van het woord "verjongingsoperatie" gingen de poppen al aan 't dansen. De indieners moeten over een ijzersterk technisch dossier beschikt hebben en waren zeker niet over éénnachtig geschaatst, toen ze het document ter tafel leien (sic).

Inderdaad het eerste woord was nog niet uitgesproken of "pardaf" daar viel de gekende baksteen (Brussels formaat 195-90-65) met een plons in de befaamde kikkerpoel. In tegenstelling van het verwacht gekwaak overviel een onbehaaglijk aanvoelende kille stilte de bijeenkomst.

Uiteindelijk, na een poos die wel een eeuwigheid leek te duren, werd de nauwelijks te torsen sfeer verbroken door een lawine van vragen.

Mede dank zij de zorgvuldige voorbereiding, kon men deze als het ware frontale aanval gemakkelijk pareren.

Ook de medewerking van een Dendroloog, een kraan in zijn vak, was hier niet vreemd aan.

Wat de term "dendroloog" betekent hebben we niet durven vragen om geen al te mal figuur te slaan. Volgens Piet heeft het iets met bomen te maken.

Beste lezer, gij die deze spannende lectuur verslindt, zult u in gemoede afvragen waarover gaat het hier nu eigenlijk ? Wel, kernachtig uitgedrukt, gaat het hem om volgend probleem: "is de Plantentuin, tweehonderd jaar oud, waarvan een volle eeuw op dezelfde locatie, niet eens aan verjonging toe ?"

U hebt gemerkt dat het antwoord hierop niet unaniem was, sommigen waren pro, anderen dan weer contra. We gaan u het relaas van de debatten daaromtrent besparen, daar het zeker onze bedoeling niet is u een namiddag schele hoofdpijn of migraine te bezorgen. Feit is dat na ettelijke vergaderingen men toch besloot de verjongingsoperatie uit te voeren en meteen hiervoor bij de Administratie de nodige toelatingen aan te vragen.

ADMINISTRATIE

Zo gezegd zo gedaan. En vol enthousiasme sloeg men de hand aan de ploeg. Wat men echter toen nog niet wist was dat deze faze wel de moeilijkste zou blijken. Vele instanties e.a. organismen moesten gecontacteerd worden voor

het bekomen van de nodige vergunningen en goedkeuringen vooraleer men daadwerkelijk aan de slag kon. Alleen al het minutieus voorgaande werk door de diensten van de Plantentuin geleverd, bleek een Janklaassenspel, ter vergelijking met wat toen op de moedige initiatiefnemers afkwam. Schijnbaar een bagatelle op het eerste zicht - begin er maar eens aan. Welgeteld 79 keer hetzelfde voor elke boom. Hier had men duidelijk buiten de Waard gerekend.

Heden te dage zou geen enkele schoolmeester nog zo een straf durven uitdelen en ze hadden bovendien niets misdaan. Om bij te huilen, zoals "a motherless child a long way from home".

En daarmee was de sok nog niet af.

En inderdaad was het een heel eind lopen en zeulen met pakken formulieren, adressen, plannen, adviezen, diensten (weet ik véél), en een merkwaardige lijst vooraleer alles voor mekaar was.

Zij die dachten dat het hier een akkefietje betrof hebben diep ontgoocheld hun mening hieromtrent moeten herzien. Met boekentassen vol paperassen en nog een dossier onder de arm, zijn ze van het ene kantoor naar het ander bureau gesukkeld alleen al voor het verkrijgen van een kapvergunning.

Om op die lijsten terug te komen dat waren echte identiteitskaarten van elk der te vellen bomen. (zie bijgevoegde lijst).

Nr	Geslacht	soort	accessie nr	reden voor kapaanvraag
1	Fagus	sylvatica "Atropunicea"	1900-2051	geen collectiewaarde, te monumentaal voor arboretum met beperkte oppervlakte
2	Aesculus	f lava	1900-1012	geen collectiewaarde

enz. en zoverder tot nr 79

Zoals u kan vaststellen heeft elke boom zijn eigen pedigree nl. een nummer, een naam, een voornaam, een accessienummer, en de reden waarom hij (de boom) moet omgehakt worden.

Er werden een aantal redenen weerhouden :

1. geen collectie waarde
2. arboretum met beperkte oppervlakte
3. te monumentaal voor beperkte oppervlakte
4. te dicht bij woning
5. kans op waaischade
6. stervend
7. en nog tal van solide subjectieve redenen
 - a. omdat we ze niet meer konden uitstaan

- b. omdat ze op de zenuwen werken
- c. omdat we erop uitgekeken waren enz.

Deze laatste paragraaf slikt u toch niet zeker ?

Intussen was Jan, na het volbrengen van zijn opdracht, uitgeput de redactie binnen gestrompeld, overladen met nog meer documenten waaronder een gedetailleerde lijst van alle instanties die de “revue” nog moesten passeren, vooraleer we konden overgaan tot de daadwerkelijke uitvoering van de “verjongingsoperatie”. Ziehier de complete lijst van de nog te contacteren vermelde instanties :

Dienst Gebouwen en Facilitair Beheer (DGFB)

- opmaken van de in te dienen aanvraag voor de kapvergunning
- aanvragen prijsoffertes
- voorzien budget op de begroting
- goedkeuring aanvraag door College van Burgemeester en Schepenen
- goedkeuring begroting van de Universiteit
- dienst GFB zorgt voor de uitvoering na vrijgave van middelen

Aanvraag kapvergunning voorbereiding:

- plan
- verantwoording.

U houdt het, na het lezen van dit onvoorstelbaar verhaal, niet voor mogelijk. Maar mede door de aan de dag gelegde taaie wilskracht van de verantwoordelijken voor het reilen en zeilen van de Universitaire tuin, zijn ze uiteindelijk toch in bezit gekomen van al de nodige vergunningen voor de uitvoering van de grootse plannen.

Een echte “tour de force”

HAKDAG

Piet, de anders zo nuchtere snaak, liep er die dag zenuwachtig bij. Dit kon men afleiden aan de hoekige bewegingen die zijn heen en weer lopen karakteriseerde. Het ging hem dan ook niet om een alledaags niemendalletje.

Die morgen zouden de houtakkers met het rooien van de bomen beginnen. En plots op die memorabele mistige kille herfstdag doken vier lugubere individuen uit de dichte nevel op, de vlijmscherpe aksens over de schouders.

Totaal emotioneel begonnen zij met het vellen van de bomen. Diezelfde bomen, waarover reeds zoveel gedebatteerd was, en die de aanleiding waren van heroïsche redevoeringen al of niet pro of contra het behoud ervan. Desgevraagd antwoordde de ploegbaas “jong, houtakker is ne stiel gelijk nen andere en nen grafdelver loopt ook niet ne giele dat te schriemen”.

Stel je voor dat de ganse opzet van de “verjonging” mislukte, wat dan ? Dat was de grote zorg die Piet kwelde.

Terloops nog dit: in minder dan geen tijd was de klus (het vellen van de bomen) geklaard.

EPILOOG

En zoals steeds meer gebeurt, worden de beste paarden op stal vergeten. Nochtans luidt een chinees gezegde als volgt :“Wil je, je héle leven gelukkig zijn, wordt dan TUINMAN”.

We hopen dat deze spreuk ook geldt voor de hoveniers van deze tuin. In ieder geval worden zij, elk persoonlijk gefeliciteerd en van harte bedankt voor de inspanningen die zij voorbij winter hebben geleverd tot het wel-slagen van de “verjongingsoperatie”.

In éénzelfde ademtocht, nog een welgemeend proficiat (doe zo verder) aan het adres van de drie boude “initiatiefnemers” en niet te vergeten de Den-droloog.

Mensen, mensen, kom vlug een kijkje nemen in deze unieke tuin waar de Universiteit Gent trots mag op zijn.

Ballade van het brandhout

- Bewaar de blokken tenminste een jaar
en je beukenvuur brandt helder en klaar.
- Ook kastankehout brandt, zo wordt gezegd
slechts als het een tijd wordt weggelegd.
- Berken- en vurenhout branden te fel
laaien hoog op en verassen snel.
- Op het hout van meidoorn, haar blokken en takken
wordt, zegt men, het zoetste brood gebakken.
 - Als kerkhofstof brandt olmenhout;
zelfs de vlammetjes zijn koud.
 - Kriebelende kelen en tranende ogen
door de bittere rook van die ranke, hoge
populier; terwijl appelhout met odeur,
als met wierook de kamer vervult van zijn geur.
 - Eiken en esdoorn, mits droog en oud
verdrijven heel snel de winterse koud’.
 - Maar essenhout, of het nat is of droog
warmt de pantoffels van laag en van hoog.

*Uit Groei en Bloei afd s'Hertogenbosch
Nieuwsbrief 2000*

Lidgeld 2004

Gewoon lidgeld	10 euro
Beschermend lid	15 euro
Steunend lid	25 euro

Te betalen op rekening 001-1192154-03 van de Vrienden van de Plantentuin Gent, p/a Willy Maststraat 51 9032 Wondelgem.

Met als vermelding « lidgeld 2004 en naam van het lid ».

Wil a.u.b. de naam en het adres van het lid vermelden, indien deze verschillend is van de betalende persoon. Beste dank.

Meerjarig lidmaatschap

Een meerjarig lidmaatschap is mogelijk (inflatie-bestendig!) onder de voorwaarden hieronder beschreven (warm aanbevolen)

Gewoon lid, 5 jaar	50 euro
Beschermend lid, 5 jaar	75 euro
Steunend lid, 5 jaar	125 euro

Lidmaatschap voor het leven (vanaf 50 jaar)

Gewoon lid voor het leven	200 euro
Beschermend lid voor het leven	350 euro
Steunend lid voor het leven	550 euro

U kan ons ook bijzonder goed helpen door zelf één of meerdere nieuwe leden aan te brengen, door onze Plantentuin meer bekend te maken, door met andere verenigingen hier op bezoek te komen, enz.

Doen!

**DE
VRIENDEN VAN DE PLANTENTUIN
GENT**

Driemaandelijks tijdschrift

Jaargang 23

Nummer 1—maart 2004

ISSN 0777– 8821

Redactie en Lay-out

Redacteur: Paul Goetghebeur

Coördinator: Karel Reusens

Aan de samenstelling van dit nummer hebben meegewerkt:

Bart De Wilde, Chantal Dugardin, Cyrilla Gillis, Paul Goetghebeur,
L. Havik, Hilde Mortier, Karel Reusens, Bernard Symoens, Mieke
Verbeken

Onze welgemeende dank gaat ook uit naar:

Alle vrijwillige medewerkers die zorgden voor plooi-, kleef-, en
transportactiviteiten, die het verschijnen van het vorige nummer
mogelijk hebben gemaakt.

© De Vrienden van de Plantentuin Gent, 2004

Overname van artikels is alleen mogelijk ná schriftelijke toestemming

*Omdat vrijwilligerswerk mede
aan de basis ligt van ons maat-
schappelijk welzijn zijn
alle medewerkers van Eurotuin
Merelbeke fier een bijdrage te
kunnen leveren aan de inzet en
inspanningen van zovelen door
middel van deze advertentie !*

Fraterstraat 111 - 9820 Merelbeke - tel: 09/232 13 31
Iedere dag open van 9 tot 19 uur doorlopend.
Open op zondag, dinsdag gesloten.

Driemaandelijks tijdschrift
23° jaargang - nr. 1 - maart 2004
ISSN 0777 - 8821
afgiftekantoor Ledeberg 1

v.u. Paul Goetghebeur
K.L. Ledeganckstraat 35
9000 Gent

België - Belgique	
P.B.	
3/612	9050 Ledeberg 1